

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
T (024) 684 81 11
F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In het voorjaar van 2007 werd een raster geplaatst langs de Axelse Kreek. De belangrijkste reden hiervoor was het verminderen van opgroeigebied voor jonge Grauwe Ganzen. Helaas is er geen nulmeting geweest bij de Axelse Kreek, zodat het effect niet te vergelijken is met de situatie voor plaatsing. De vergelijking met andere gebieden in Nederland duiden erop dat relatief weinig jongen zijn grootgebracht. In dat opzicht heeft het raster dus goed gewerkt.

Neveneffect lijkt te zijn dat door de verminderde begrazing op de zuidelijke weide hier een verruiging optreedt die een nadelig invloed heeft op de aantallen weidevogels.

SOVON Vogelonderzoek Nederland organiseert vogeltellingen en onderzoek volgens gestandaardiseerde methoden ten behoeve van natuurbeheer, natuurbeleid en wetenschappelijk onderzoek. De onderwerpen die in onderzoeksrapporten aan de orde komen zijn divers. Het gaat om onder andere het opzetten van meetnetten en verspreidingsonderzoek, verklaarend onderzoek naar oorzaken van veranderingen in voorkomen, graadmeterontwikkeling voor natuurbeleid en onderbouwend onderzoek voor soortbeschermingsprojecten. De omvangrijke gegevensbestanden die zijn gebaseerd zijn op grotendeels door vrijwilligers uitgevoerde vogeltellingen vormen vaak een belangrijke basis. Daarnaast worden ook specifieke veldonderzoeken uitgevoerd, waarbij allerlei ecologische gegevens over soorten en hun habitats worden verzameld.

Overleving van Grauwe Ganzenfamilies langs de Axelse Kreek in 2007

Berend Voslamber

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2007

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de provincie Zeeland.

Wijze van citeren: Voslamber B. 2007. Overleving van Grauwe Ganzenfamilies langs de Axelse Kreek in 2007. SOVON-Onderzoeksrapport 2007/08. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en/of de opdrachtgever.

ISSN: 1382-6271

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
Tel: 024 6848111
Fax: 024 6848188
E-mail: info@sovon.nl
Homepage: www.sovon.nl

Inhoud

Samenvatting	2
Dankwoord	2
1. Inleiding	3
2. Methoden	5
2.1 Onderzoeksgebied	5
2.2 Maatregelen	6
2.3 Methode	7
3. Resultaten	9
3.1 Aantallen	9
3.2 Jongenoverleving	11
4. Discussie	13
4.1 Aantallen	13
4.2 Jongenoverleving	13
4.3 Overige effecten	14
5. Toekomst	15
6. Literatuur	16

Samenvatting

In het voorjaar van 2007 werd een raster geplaatst langs de Axelse Kreek. De belangrijkste reden hiervoor was het verminderen van opgroeigebied voor jonge Grauwe Ganzen. Helaas is er geen nulmeting geweest bij de Axelse Kreek, zodat het effect niet te vergelijken is met de situatie voor plaatsing. De vergelijking met andere gebieden in Nederland duidt erop dat relatief weinig jongen zijn grootgebracht. In dat opzicht heeft het raster dus goed gewerkt.

Neveneffect lijkt te zijn dat door de verminderde begrazing op de zuidelijke weide hier een verruiging optreedt die een nadelig invloed heeft op de aantallen weidevogels.

Dankwoord

Een groot deel van het veldwerk werd uitgevoerd door Rob Remmerts Enkele keren werd dit overgenomen door Alex Wieland. Martin Lips digitaliseerde alle telgegevens en Loes van den Bremer hielp bij het analyseren van de familiegegevens.

De opdrachtverlening en de aansturing vanuit de provincie Zeeland vond plaats door R. Steijn.

1. Inleiding

De broedpopulatie Grauwe Ganzen rond de Axelse Kreek bij Axel (Zeeuws-Vlaanderen) is de afgelopen jaren gegroeid. Naar aanleiding hiervan kwamen steeds vaker klachten van boeren binnen bij de provincie Zeeland. Steeds nadrukkelijker werd er op aangedrongen maatregelen te nemen om de populatie in te dammen. Afschot van ganzen op landbouwgronden (in 2006 300 Grauwe Ganzen) en het wegvangen van adulte en jonge dieren (in 2006 500 Grauwe Ganzen) is toegepast om het aantal ganzen en daarmee ook de schade te beperken. In een door SOVON uitgebracht rapport over de groei van het aantal overzomerende ganzen en de beheersmaatregelen die toegepast zouden kunnen worden om deze groei te reguleren, staat habitatbeheer genoemd als een methode die potentieel tot goede resultaten kan leiden (van der Jeugd *et al.* 2006). Om hiermee te experimenteren is in het voorjaar van 2007 een raster geplaatst tussen broed- en opgroei-habitat met als doel geschikt voedsel voor opgroeiende ganzenjongen onbereikbaar te maken. Naast dit experiment zijn de gebruikelijke bestrijdingsmethoden (afschot en vangst (24 Grauwe en 22 Canadese Ganzen)) voortgezet.

Aan SOVON Vogelonderzoek Nederland werd gevraagd het effect van het plaatsen van het raster en het wegvangen van vogels op de overleving van de ganzenfamilies te onderzoeken.

Helaas is in het verleden nooit gekeken hoeveel families er in het gebied verbleven dan wel hun jongen vliegvlug kregen. Extra navraag bij de tellers in het gebied leverde geen enkele telling van families uit voorgaande jaren op. Een vergelijking met de ongestoorde situatie is dus niet te maken. Er zijn alleen verhalen van grote aantallen families met jongen.

2. Methoden

2.1 Onderzoeksgebied

Om de ontwikkelingen in de Grauwe Ganzenpopulatie en de overleving van de jongen goed te kunnen volgen werd het gehele gebied rond de Axelse Kreek en de Zwartenhoekse Kreek (figuur 1) wekelijks geteld. Hierbij dient aangetekend te worden dat het gebied rond de Zwartenhoekse Kreek in de eerste plaats werd geteld vanwege de aanwezigheid van grote aantallen niet-broedvogels die op de omliggende akkers foerageerden. Hiervan werd op deze manier een betrouwbaarder beeld verkregen. De kreek zelf is niet goed onderzocht en alleen de ganzenfamilies die vanaf de Tractaatweg en de Lage Weg zichtbaar waren werden geteld.

Figuur 1. Begrenzing van de telgebieden Axelse en Zwartenhoekse Kreek.

2.2 Maatregelen

Langs de Axelse Kreek werd in het voorjaar van 2007 een raster geplaatst (figuur 2). Het geplaatste raster heeft een dusdanige maaswijdte dat jonge ganzen er niet doorheen kunnen kruipen. De indruk is dat het raster goed gewerkt heeft. Er zijn geen families met jongen in het uitgerasterde gebied waargenomen.

Naast het plaatsen van het raster werden in 2007 ook vogels weggevangen (24 Grauwe Ganzen en 22 Canadese Ganzen) en vermoedelijk ook nog een aantal geschoten.

Figuur 2. Plaatsing van het raster (rode lijn) binnen het onderzoeksgebied.

2.3 Telmethode

Het gebied rond de Axelse Kreek is in het voorjaar van 2007 wekelijks bezocht. De dertien tellingen vonden plaats tussen 9 april en 1 juli (tabel 1). Tijdens deze bezoeken is getracht alle aanwezige ganzen te tellen en een beeld te krijgen van de overleving van de jongen. De Zwartenhoekse Kreek werd steeds geteld om een beeld te krijgen van de aantallen niet-broedende ganzen die hier verbleven. Het aantal families is in dat gebied niet systematisch bijgehouden.

Tabel 1. Teldata van de Axelse en Zwartenhoekse Kreek in het voorjaar van 2007.

09-apr-07	27-apr-07	21-mei-07	11-jun-07
15-apr-07	05-mei-07	26-mei-07	19-jun-07
21-apr-07	11-mei-07	04-jun-07	25-jun-07
			01-jul-07

Om de overleving van ganzenkuikens vanaf het uitkomen tot het vliegvlug stadium te bekijken is de beste methode het volgen van families met geringde of anderszins herkenbare ouders. Bij de Axelse Kreek was dit niet mogelijk aangezien hier in het verleden nooit vogels geringd zijn. Daarom is de enige methode die geschikt is het op regelmatige tijden tellen van alle families in het gebied. Hierbij wordt steeds het aantal jongen per paar en de leeftijd van deze jongen genoteerd. De leeftijd is in een aantal categorieën van stadium 0 tot en met stadium 8 in te delen (zie bijlage 1). Deze methode komt overeen met die welke op andere plekken in het land wordt gebruikt (o.a. Ooijpolder bij Nijmegen, De Deelen bij Tjalleberd).

Vervolgens worden de families van week op week gerangschikt naar aantal jongen en stadium van de jongen. Dit houdt in dat een familie met 6 jongen stadium 2 gekoppeld wordt aan een waarneming van een familie met 6 jongen stadium 1 van een week eerder. Op deze manier worden zoveel mogelijk waarnemingen aan een bepaalde familie gekoppeld. Natuurlijk blijven er families over die niet bij een familie van een week eerder lijken te passen. Bij deze families wordt gekeken of er families met een hoger aantal jongen over gebleven zijn waar ze aan te koppelen zijn.

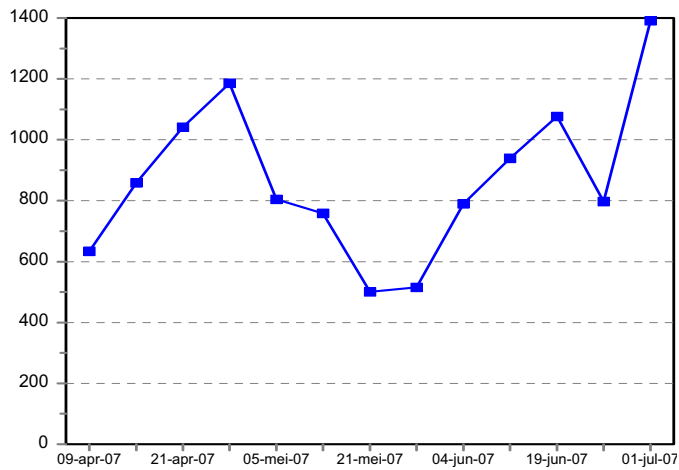
Uiteindelijk ontstaat er een lijst met waarnemingen van families waarin de jongen groeien van stadium 0 naar stadium 8. Er is vanuit gegaan dat jongen die in stadium 7 zijn aanbeland vliegvlug geworden zijn.

3. Resultaten

3.1 Aantallen

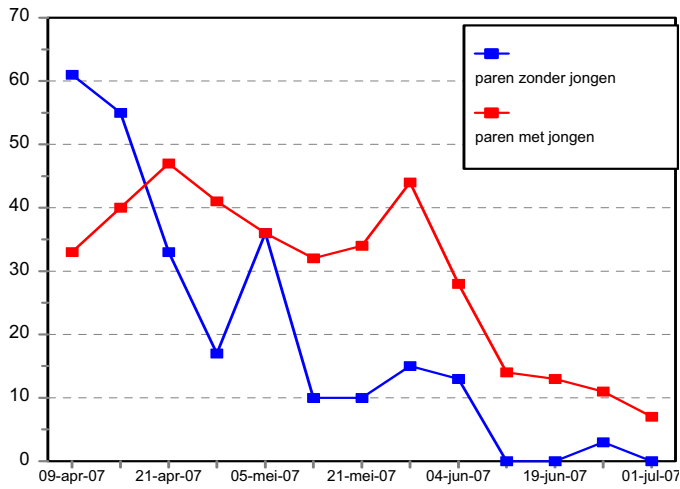
Het totaal aantal Grauwe Ganzen rond de Axelse Kreek en de Zwartenhoekse Kreek varieerde sterk in de loop van het voorjaar (figuur 3).

In de loop van het voorjaar namen de aantallen aanvankelijk toe (figuur 3). Het ging hierbij vooral om adulte niet broedende vogels die zich rond de Zwartenhoekse Kreek verzamelden. In de loop van mei nam deze groep sterk af in aantal. Vermoedelijk zijn deze vogels naar elders gegaan om daar de vleugelrui door te maken. De toename in de loop van juni en juli is vermoedelijk te wijten aan de terugkeer van de ruiers.

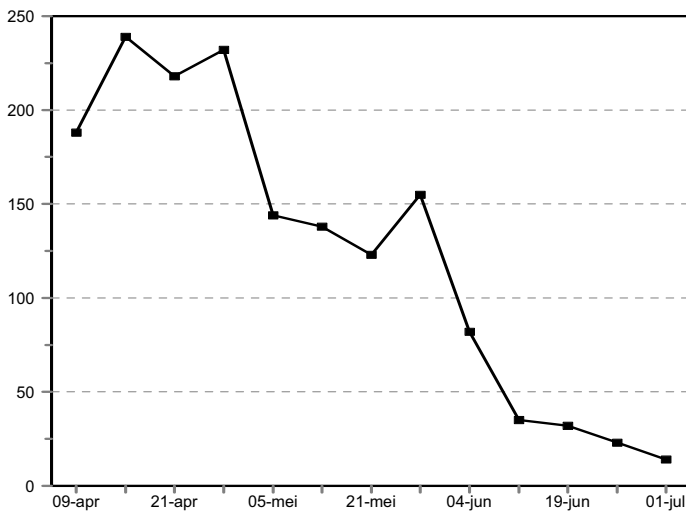

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Grauwe Gans in het onderzoeksgebied.

Het aantal paren in het gebied nam in de loop van het voorjaar af (figuur 4). Voor de afname zijn twee redenen aan te voeren. In de eerste plaats zullen paren die niet succesvol hebben gebroed na het broeden nog enige tijd in het gebied blijven rondhangen alvorens zich aan te sluiten bij de groep niet-broedvogels. Opmerkelijk is het grote aantal families dat al in begin april aanwezig is. Dit duidt op een gemiddeld vroeg begin van het broedseizoen (meeste eieren in februari gelegd). De afname van het aantal paren met jongen in de loop van het voorjaar zit enerzijds in het feit dat een deel van deze paren alle jongen verliest en dus tot de groep paren zonder jongen gaat behoren en vervolgens zich zal aansluiten bij de groep niet-broedvogels. Anderzijds zit de afname in het feit dat de families met de vliegvlugge jongen het gebied verlaten. Deze afname is zeer duidelijk te zien in het verloop van het aantal jongen in het gebied (figuur 5). Vooral vanaf eind mei verlaten veel families met vliegvlugge jongen de directe omgeving van de Axelse Kreek. Dit is een fenomeen dat op veel meer plekken optreedt en vermoedelijk geen verband houdt met het geplaatste raster.

Figuur 4. Aantalsontwikkeling van het aantal paren *Gauwe Gans* rond de Axelse Kreek en de Zwartenhoekse Kreek. De afname in het aantal paren zonder jongen wordt veroorzaakt door het wegtrekken van deze vogels uit het gebied en het aansluiten bij grotere groepen niet-broedvogels (zie ook figuur 3). De afname van het aantal paren met jongen wordt enerzijds veroorzaakt door het sterven van alle jongen van een familie, anderzijds door het vliegvlug worden van de jongen, waardoor de families het gebied konden verlaten.

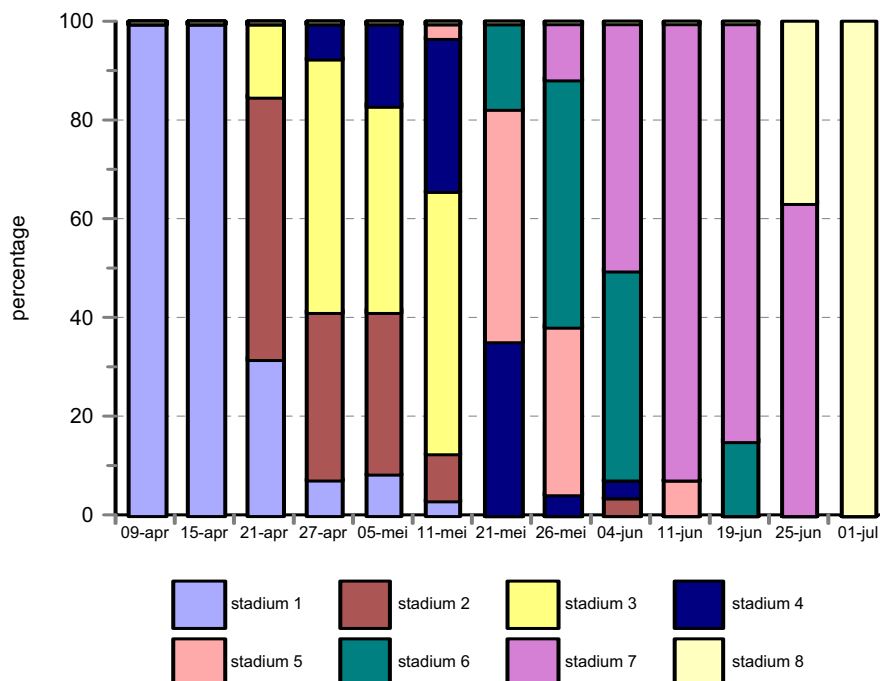

Figuur 5. Aantalsverloop van het aantal jonge, niet-vliegvlugge *Gauwe Ganzen* rond de Axelse Kreek in 2007. Vooral vanaf eind mei verlaten veel families met vliegvlugge jongen het gebied en gaan dan o.a. naar de Autrichepolder.

3.2 Jongenoverleving

Uit voorafgaande waarnemingen in Zeeuws Vlaanderen was al duidelijk dat hier regelmatig (soms tijdelijke) adoptie van jongen door één of meerdere ouderparen optreedt. Dit verschijnsel bemoeilijkt het reconstrueren van de familieverbanden aanzienlijk.

Tijdens de wekelijkse tellingen van de families werden maximaal 47 families in één telling waargenomen (figuur 4). Er was één golf jongen in begin april (figuur 5), waarna er later nog slechts enkele nieuwe paren met jongen tevoorschijn kwamen. De waarnemingen laten duidelijk de gestage groei van de kuikens zien (figuur 6). Uit de gegevens die met betrekking tot het aantal jongen en de leeftijd van de jongen in een familie zijn verzameld, is te reconstrueren dat er minimaal 65 families aanwezig waren rond de Axelse Kreek en minimaal 8 rond de Zwartenhoekse Kreek. Met behulp van de wekelijkse waarnemingen is de overleving van de jongen in de families te berekenen. Bij de Axelse Kreek werden bij 65 families van de maximaal waargenomen 366 kleine jongen uiteindelijk 105 vliegvlug (28,7 %). Bij de Zwartenhoekse Kreek werden in 8 families maximaal 50 kleine jongen geteld, hiervan werden er maximaal 26 vliegvlug (52,0 %).

Figuur 6. Groei van jonge Grauwe Ganzen bij de Axelse Kreek in de loop van het voorjaar van 2007. Fase 1 jongen komen net uit het ei (tot 1 week oud), terwijl de fase 8 jongen min of meer vliegvlug zijn.

4. Discussie

4.1 Aantallen

De aantallen ganzen rond de Axelse Kreek waren in de loop van het voorjaar van 2007 groot te noemen met maxima rond de 1200 vogels. Een groot deel van de groep niet-broedende ganzen verbleef op ingezaaid grasland (braakliggende akkers) bij de Zwartenhoekse Kreek ten zuiden van de Lage Weg. Hier stonden allerlei akkeronkruiden en grassen waar de vogels ongestoord van konden eten zonder schade te doen.

Rond de Axelse Kreek zelf verbleven vooral families met jongen en losse paren waarvan het naar alle waarschijnlijkheid het broedsel mislukt was. Het ging hierbij in april en mei om 42 tot 95 paren. Daarna nam het aantal paren duidelijk af. Dit duidt erop dat het gebied niet aantrekkelijk was voor vogels die in staat waren naar andere gebieden te kunnen vliegen.

Of dit gedrag in voorgaande jaren hetzelfde was, is niet bekend. Het effect van het raster op het verblijf van vliegvlugge vogels die in het gebied rond de Axelse Kreek verblijven is daarmee onbekend.

4.2 Jongenoverleving

Het samengaan van jongen uit meerdere families tot een grote, soms slechts tijdelijk bestaande, groep bemoeilijkte het reconstrueren van de familieverbanden bij de Axelse Kreek aanzienlijk. Door het individueel herkenbaar maken van een aantal vogels zou dit verschijnsel inzichtelijker gemaakt kunnen worden en de reconstructie aanzienlijk vergemakkelijken.

De jongenoverleving rond de Axelse Kreek was 28,7 %. Ten opzichte van die rond de Zwartenhoekse Kreek (52,0 %) was dit laag. Hier zaten echter veel minder families (8 t.o.v. 65).

Ook ten opzichte van eerder onderzoek elders in Nederland en in het buitenland was de overleving van jongen rond de Axelse Kreek zeer laag. In 2005 werd uitgebreid naar de jongenoverleving bij Grauwe Ganzen op Texel gekeken. Hier werden verschillende types habitat onderzocht, waarbij de overleving van de jongen uiteenliep van 46,2 tot 76,8 % met een gemiddelde van 65,9 % (911 jongen in 269 families, Hondshorst & Voorbergen 2005). In hetzelfde jaar werden in de Biesbosch families gevolgd. Hier was de jongenoverleving aanmerkelijk lager. De uitersten lagen op 0,0 en 63,0 % met als gemiddelde 39,2 % (293 jongen in 76 families, van Langen 2007).

In de Ooijpolder bij Nijmegen wordt sinds 1997 intensief naar Grauwe Ganzen gekeken. Hier is jaarlijks de overleving van jongen bekend. Deze varieert van 42,9 % in 2003 tot 71,7 % in 2001 met een gemiddelde over alle jaren van 58,8 % (4078 jongen in 875 families in 1997 t/m 2007, Voslamber ongepubl. data).

Het overlevingspercentage van 28,7 % bij de Axelse Kreek in 2007 is dus erg laag in vergelijking met deze landelijke data. Ook een vergelijking met internationale data wijzen in dezelfde richting. In het zuiden van Zweden (Skåne) en in Denemarken is de overleving van jongen veel hoger. In Skåne is dit 65 % (Nilsson & Persson 1994) en in Denemarken 83,8 % (Kamp & Preuss 2005).

Dit betekent dat het er sterk naar uitziet dat het plaatsen van het raster het nodige effect op de overleving van jonge ganzen heeft gehad. Het blijft jammer dat er geen directe vergelijking is te maken met de situatie binnen hetzelfde gebied voordat er een raster stond, maar de vergelijking met de overige gebieden met gegevens over jongenoverleving wijzen allemaal in dezelfde richting. Ook het feit dat de families de boomweide langs de oostkant van de kreek bezochten wijst erop dat ze moeite hadden met het vinden van voldoende voedsel. Hier mee lijkt het er dus sterk op dat het plaatsen van het raster een goede maatregel is

om de jongenoverleving te verkleinen. Zeker doordat voorkomen kon worden dat de families hun opgroeigebied konden kiezen op de akkers van de aangrenzende agrariërs heeft ervoor gezorgd dat er een positieve uitstraling van de maatregel uitgaat.

4.3 Overige effecten

Het plaatsen van het raster heeft niet alleen effect gehad op de overleving van ganzenkuikens.

1. Door ondermeer het ontbreken van de voorheen vrij intensieve begrazing door de ganzen is de zuidelijke weide inmiddels sterk verruigd. Het verschil met de noordelijke sterker begraasde weiden langs de kreek is momenteel (eind september 2007) enorm.

2. De verruiging zal naar alle waarschijnlijkheid de aantrekkelijkheid van de zuidelijke weide voor overwinterende ganzen sterk doen afnemen. Deze vogels zullen vermoedelijke in grotere mate hun voedsel op boerenland zoeken. De functie van het gebied als belangrijk rust- en foerageergebied voor overwinterende ganzen zal hiermee afnemen.

3. Door de verruiging wordt ook het belang van de zuidelijke weide als broedgebied voor weidevogels in gevaar gebracht. Broeden hier in 2002 max. 5 paar Grutto's en in 2006 nog 2-5 paar, in 2007 was dit 2-3 paar. Families (3 tot 4) werden alleen nog gezien op een klein weilje van ca. 1 ha. in het noordwesten van het gebied. Dit werd tevens begraasd door een bok en een paard.

4. Vraag is natuurlijk wat de verruiging in de komende jaren tot gevolg zal hebben. Voor broedvogels van ruijge zoals Bosrietzanger, Blauwborst en mogelijk Graszanger zal er een positieve invloed zijn. Voor soorten die oorspronkelijk in het gebied zaten (weidevogels) zal het effect het totaal verdwijnen zijn. Het lijkt er sterk op dat deze laatste zich op de zuidelijke weide konden handhaven dankzij de aanwezigheid van de ganzenbegrazing.

5. Toekomst

De grote vraag is wat er de komende jaren gaat gebeuren. Zal de afgenomen jongenproductie er voor zorgen dat er minder ganzen gaan broeden? Of zijn de vogels zo inventief dat ze nieuwe opgroeiplekken weten te vinden ondanks het raster? Onderzoek aan geringde vogels wijst erop dat ganzen mogelijk vroeger in hun leven gaan broeden omdat er meer ruimte is. Gaat dat ook hier gebeuren omdat er veel vogels zijn weggevangen? Ringen van een aantal vogels zou hier duidelijkheid in kunnen brengen.

Bij de Axelse Kreek lijkt zich een ideale situatie voor te doen om te kijken of het plaatsen van alleen een raster er voor kan zorgen dat de groei van ganzenpopulaties gestopt kan worden en mogelijk zelfs voor afname van het aantal ganzen kan zorgen. In het ideale geval zou langs een vergelijkbare kreek een soortgelijk onderzoek dienen plaats te vinden, waarbij het wel van belang is om in het jaar voordat er een raster geplaatst wordt de jongenoverleving te onderzoeken. Zo kan het effect van het plaatsen van een raster veel duidelijker en eenduidiger in beeld worden gebracht. In de huidige situatie rond de Axelse Kreek zal het altijd onduidelijk blijven wat nu precies het effect van het raster op de overleving van jonge ganzen is.

Verder zou het voor komende jaren ook zeer goed zijn om de broedende weidevogels rond de Axelse Kreek te inventariseren en zo mogelijk hun jongenproductie in beeld te brengen. Naar aanleiding van de waarnemingen in 2007 is sterk het vermoeden gerezen dat de door de verminderde ganzenbegrazing opgetreden verruiging het aantal broedende weidevogels heeft doen afnemen.

6. Literatuur

- HONDSHORST L. & VOORBERGEN A. 2005. Grauwe Ganzen op Texel. De invloed van aantalreducerende maatregelen, broedhabitat en natuurlijke verliesoorzaken op het uitkomstsucces & en de invloed van opgroeihabitat op de jongenoverleving. Studentenrapport SOVON Vogelonderzoek Nederland, Hogeschool Larenstein. Beek-Ubbergen, Velp.
- VAN DER JEUGD H.P., VOSLAMBER B., VAN TURNHOUT C., SIERDSEMA H., FEIGE N. NIENHUIS J. & KOFFIJBERG K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? SOVON-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KAMP K. & PREUSS N.O. 2005. The Greylag Geese of Utterslev Mose. A longterm population study of wild geese in an urban setting. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 99: 1-78.
- VAN LANGEN L. 2007. Broedsucces van de Grauwe Gans in Nederland. De Brabantse Biesbosch, Texel en de Westelijke Ooijpolder nader bekeken. Studentenrapport SOVON Vogelonderzoek Nederland, Radboud Universiteit. Beek-Ubbergen, Nijmegen.
- NILSSON L. & PERSSON H. 1994. Factors affecting survival of a marked Greylag Goose *Anser anser* population in south Sweden. Wildfowl 45: 33-48.